

HET GESLACHT DE KEYSER

DOOR

A. W. WEISSMAN.

TOEN, in 1886, Mr. N. DE ROEVER, Archivaris van Amsterdam, „De Kroniek van Staets” uitgaf, schreef hij: „Wat ik kon bezigen voor eene geschiedenis van de kunstenaarsfamilie DE KEYSER legde ik bijeen, wachtende op het oogenblik, dat het aantal gegevens zoodanig zou zijn toegenomen, dat de vrucht niet onrijp aan het publiek zou worden aangeboden”.

Door de welwillendheid van DE ROEVERS opvolger, Mr. W. R. VEDER, werden die aantekeningen van den te vroeg ontslapene te mijner beschikking gesteld. Zij zijn van bijzondere waarde, omdat zij grootendeels ontleend werden aan het Notarieel Archief, dat ontoegankelijk is.

Blijkbaar wilde DE ROEVER een genealogie van het geheele geslacht DE KEYSER, beginnende met de zestiende en eindigende met het laatst der achttiende eeuw, maken. Tegen zulk een taak voel ik mij niet opgewassen, en ik moet het dus aan een ander overlaten, haar te volbrengen.

In het jaar 1887 heb ik, ter gelegenheid dat het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap zijne eerste vergadering in het Muntgebouw hield, het een en ander omtrent HENDRIK DE KEYSER medegedeeld. DE ROEVERS aantekeningen hebben mij den weg geopend naar vele nieuwe bronnen, zoodat ik thans in staat ben om,

Oud-Holland 1904.

wat ik vroeger omtrent HENDRIK DE KEYSER gaf, aan te vullen en te verbeteren niet alleen, maar ook omtrent vele zijner verwanten, die kunstenaars geweest zijn, bijzonderheden te geven.

De registers van het St.-Lucasgilde te Antwerpen vermelden, dat AERT ORTKENS, glasschilder, in 1531 THOMAS DE KEYSER als leerjongen aannam. HENDRIK DE KEYSER werd in 1544 als leerjongen aangenomen door den schilder JAN VAN COUWENBERG, terwijl zijn aanneming tot meester door het gild in 1553 plaats vond.

Was CORNELIS DIRKSZ. DE KEYSER, die zich omstreeks dien tijd te Utrecht als „kistenmaker” vestigde, met hen verwant? Dat een zijner zoons HENDRIK gedoopt werd, en dat vele zijner kleinzoons en achterkleinzoons den naam van THOMAS droegen, maakt het zeer waarschijnlijk. Een onderzoek in de archieven te Antwerpen en te Utrecht zou hieromtrent misschien zekerheid kunnen verschaffen.

CORNELIS DIRKSZ. DE KEYSER was gehuwd met CORNELIA HUYBERTS VAN NIJKERKEN, die in 1604 overleed, en die een dochter was van HUYBERT VAN NIJKERKEN en van CORNELIA VAN ROYEN. Hunne kinderen waren AERT, GERRIT, LYSBETH, JANNETJE, JACOB, DELIAENTJE en HENDRIK.

In 1622 woonde CORNELIS te Amsterdam, want volgens een acte van den Notaris CARELS, gepasseerd 8 Februari, machtigde CORNELIS DIRKSZ. DE KEYSER, „weduwnaer van CORNELIA HUYBERTS VAN NIJKERKEN, geboortich van Utrecht, wonende binnen Amsterdam, ANTHONY VAN NIJKERCKEN, syn swaeger, rent-meester van St.-Bartholomeusgasthuys” om „syn deel te vorderen uyt den boedel van GEERTRUYD DIRCKS, sijn zuster.”

Den 5 Februari 1623 werd „CORNELIS DIRCKSZ. DE KAYSER, woont Binnen-Amstel,” in de Zuiderkerk begraven. Zijn lijk werd bijgezet in het graf gemerkt J. No. 7. Waarschijnlijk heeft vader DE KEYSER zijn laatste levensjaren doorgebracht ten huize van zijn oudsten zoon AERT CORNELISZ. die 13 November 1593 het Amsterdamsche poorterecht kocht, en ook „kistenmaker” was.

AERT CORNELISZ. DE KEYSER, die met LYSBETH JANS gehuwd was, had verscheidene kinderen. Den 4 December 1617 maakte de Notaris GIJSBERTSZ de huwelijksvoorwaarden op van „NICASIJUS JANSZ. VAN EYCKELBEECK, beeldhouwer, geassisteerd met AELTJE JANS sijn moeder en JAN JANSZ. VAN EYCKELBEECK, haer broeder, HUYBERT JANSZ. NOOTEBOOM, allen te Utrecht en MACHTELTJE DE KEYSER, geassisteerd met AERT CORNELISZ. DE KEYSER en LYSBETH JANS, haer ouders, Mr. H. DE KEYSER en GOOSSEN JANS.”

Den 7 October 1630 is AERT CORNELISZ. DE KEYSER in het graf, waar zijn vader rustte, bijgezet. Toen de Notaris LAMBERTI den 20 November daarna zijn

inboedel inventariseerde; vond hij „twee bortgens (paneeltjes) van 't sepultuur van den Prins, en een print van de Beurs" in het voorhuis hangen. AERT DE KEYSER is dus een bewonderaar van zijn broeder Mr. HENDRIK, die het Delftsche graf-teeken en de Amsterdamsche Beurs tot stand had gebracht, geweest.

De ouderlijke woning werd betrokken door DIRK AERTSZ. DE KEYSER, die 30 October 1594 in de Oude Kerk gedoopt was, in bijzijn van zijn oudtante GEERTRUYD DIRCKS. DIRK DE KEYSER, houtkooper, was in 1626 gehuwd met CLARA JACOBS INDISCHERAVEN. Toen in 1644, kort voor zijn overlijden, de Notaris BARCMAN den 29 April zijn testament maakte, had hij vijf kinderen, CORNELIS, DIRK, PIETER, AERT en LYSBETH.

HENDRIK AERTSZ. DE KEYSER, DIRKS jongere broeder, was „norenburgier" of spijkerkooper, en woonde „op de Breestraat, omtrent de sluis." In het Kohier van den Tweehonderdsten Penning wordt hij „HANS DE KEYSER" genoemd, terwijl zijn broeder als „DIRCK AERTSZ. CEYSER" is aangeduid. HENDRIK AERTSZ. DE KEYSER is 5 Januari 1653 in de Zuiderkerk begraven.

Terwijl de zoons van AERT DE KEYSER slechts handelaars in bouwstoffen waren, en alleen zijn schoonzoon NICASIJUS JANSZ. VAN EYCKELBEECK als beeldhouwer tot de kunstenaars behoort, liet zijn broeder GERRIT CORNELISZ. DE KEYSER twee zoons na, die beide voor steenhouwer zijn opgeleid.

Ofschoon GERRIT den 28 October in de Zuiderkerk begraven werd, schijnt hij pas in het laatst van zijn leven, na 1619, zich als „kistenmaker" te Amsterdam te hebben gevestigd.

Want als zijn oudste zoon HUYBERT den 10 Februari 1618 ondertrouwt, zegt het register: „HUYBRECHT DE KEYSER van Uytrecht, beelthouwer, oud 26 j. geass. met HENRICK DE KEYSER stadsbeelthouwer, syn oom, woont naest 't Staelhoff en ANNETGE PIETERS, oud 20 j. geass. met ANNETGE PIETERS haer moeder, won. op de hoeck van 't Rusland," terwijl, als in 1619 de jongere zoon THOMAS voor Commissarissen verschijnt, geboekt wordt: „THOMAS DE KEYSER, oud 22 jaeren, van Uytrecht, won. op de Coninxgraft en ANNEKEN VAN DIJCK, oud 24 j. gheen ouders hebbende, won. op 't Rockin."

HUYBERT was in 1618 als steenhouwer in het metselaarsgilde aangenomen. Volgens een acte uit 1624 van den Notaris PAETS te Leiden attesteerde „HUYBERT DE KEYSER, Mr. Steenhouwer tot Amsterdam over hartsteenwerck geleverd aen de hoffstede van den Hr. MATHIJS VAN OVERBEECK te Leyden door Mr. EVERT VAN SUYRENDONCK."

Van HUYBERT vinden wij overigens slechts door den Notaris BARCMAN vermeld, dat hij den 9 September 1645 zijn neet WILLEM DE KEYSER HENDRIKSZ., die mede steenhouwer was, met zijn vrouw in diens werkplaats aan den N. Z.

Voorburgwal opzocht; er ontstond twist, HUYBERT en zijn vrouw gingen WILLEM te lijf „scheldende hem geck, nar etc.” Wat de oorzaak van den twist was, meldt het uittreksel niet.

Wanneer HUYBERT DE KEYSER, die 20 December 1678 in de Zuiderkerk begraven werd, deze steenhouwer was, dan moet hij een hoogen leeftijd hebben bereikt.

Gelijk wij reeds zagen had ANNEKEN VAN DYCK, toen zij met THOMAS GERRITSZ. DE KEYSER trouwde, geen ouders meer. Nadat EMMANUEL VAN DYCK en LIJNTJE MANDERS in 1608 gestorven waren, trok de Weeskamer zich de belangen van ANNEKEN VAN DYCK, toen 10 jaar oud, en van haar broeder PIETER aan.

Na haar huwelijk verklaarde „ANNEKE IMMANUELS, geass. met THOMAS KEYSER haer man ende vooght”, den 19 Februari 1620 „bij deughdelycke reckeningh, bewijs ende reliqua door ELISABET VAN BRUESSEGEM, weduwe van JAN VAN DER MERCT geheellijck ende wel betaelt ende voldaan te syn van hare portie.”

Het huwelijk werd met verscheidene kinderen gezegend, waarvan echter slechts één in leven bleef, CATALYNA, die 27 Juli 1625 in de Oude Kerk, in tegenwoordigheid van PASQUYNTJE CARELS werd gedoopt.

Den 23 Juli 1624 had „THOMAS DE KEYSER, blauwesteenvercooper” van BARENT HERMANSZ BACKER gekocht „een erve gelegen op de Brouwersgracht, breed deurgaens twintich voeten, langh aen de oostzijde negentien en een halve voeten en aen de westzijde vijff en een quart voeten, belent dezer stede aen de westzijde ende JAN YMCKES, chergijn, aen de oostzijde, streekende van voor aen de straet tot achter aen MARTEN TEUNISSEN, sluyswachter.”

Reeds in 1628, den 15 November, werd THOMAS GERRITSZ DE KEYSER tot portier van de Regulierspoort benoemd en zal hij dus toen zijn steenkooperij er wel aan gegeven hebben. In 1639 erfden HUYBERT en THOMAS DE KEYSER, als zoons van GERRIT DE KEYSER en ANNA JANS, van HUYBERT DIRKSZ. VAN VOLLENHOVEN.

Toen THOMAS den 2 November 1644 door den Notaris BARCMAN zijn testament liet maken, was hij beursknecht; dnn 23 September 1651 werd hij in de Nieuwe Zijds Kapel begraven. ANNA IMMANUELS VAN DIJCK leefde in 1663 niet meer, want toen machtigde „Sr. SIMON LUS, Controlleur van de Licenten tot Eynthoven, tegenwoordig binnen deser stede” HUYBERT DE KEYSER „te vercoopen een huys, nagelaeten by de weduwe van THOMAS DE KEYSER, staende op de Heylige wech binnen deser stede.”

De drie dochters van CORNELIS DIRCKSZ. DE KEYSER waren met kunstenaars gehuwd. JANNETJB was in 1610 reeds overleden. COEN HERMANSZ, de beeldhouwer, die haar man geweest was, trad toen ten tweeden male in het huwelijk met JAPIKJE JANS.

DELIAENTJE vinden wij genoemd in een acte van den Notaris GYSBERTI, van 14 November 1605, die de huwelijksvoorwaarden bevat van „DELIAENTJE CORNELIS, wed. FREDERICK JANSZ, steenhouwer, geass. met HENDRICK DE KEYSER, haer broeder, en ADRIAEN CLAESZ van Rotterdam, huystimmerman”. ADRIAEN bracht slechts f 100 mede ten huwelijk, DELIAENTJE echter f 900. Door deze Rotterdamsche relatie kan men verklaren, hoe het komt, dat HENDRIK DE KEYSER tot belangrijke werken in de Maasstad geroepen werd.

Den 17 Augustus 1613 ondertrouwden „SALOMON DE LA TOMBE, van Aecken, schilder, out 23 jaer, wonende 15 annis op de Nieuwe Houtgraft, geass. met LEON DE LA TOMBE en JEANNE DE HENKLIN, syn vader en moeder; en LYSBET DE KEYSER van Uytrecht, out 23 jaer, geassisteert met CORNELIS DE KEYSER DIRCXS, haer vader.” Den 18 September 1614 werd in de Oude Kerk gedoopt „JANNETJE, dochter van SALOMON DE LA TOMBE, schilder, en LYSBET KEYSER”. BARBARA VAN WILDEREN, HENDRIK DE KEYSERS vrouw, was doopgetuige.

JACOB CORNELISZ. DE KEYSER oefende het vak van kistenmaker uit. Wanneer hij uit Utrecht naar Amsterdam verhuisd is, heb ik niet kunnen vinden. Hij is 23 Maart 1625 in de Zuiderkerk begraven. Zijne kinderen stonden tot de kunst in geen betrekking.

HENDRIK DE KEYSER is de meest beroemde zoon van CORNELIS DIRCKSZ. Op gezag van de „Architectura Moderna” werd tot dusverre aangenomen, dat hij 15 Mei 1567 was geboren. Maar het register der te Amsterdam in ondertrouw opgenomen personen zegt: „Den 6 April 1591 compareerde HENDRICK DE KEYSER van Wtrecht, beeltsnijder, out 25 jaer, wonende in Sinte Catelijneclooster, hem opleggende sijne gheboden tot Uytrecht mede te laeten doen ende daervan, alsmede van des vaders consent, bewesen betoogh aen te brengen, ter eenre, ende BEYKEN VAN WILDERE van Antwerpen, out 22 jaer, wonende op de hoeck van de Nizel aen de Burchwal, gheassisteerd met PETER VAN WILDERE haer vader, ter andere syde, ende samen versoeckende als voren ende naedien sij beyden waerheyt naer behoren geantwoort hadden, sijn hen haere geboden ghewilligt.”

Hieruit blijkt, dat HENDRIK DE KEYSER niet in 1567, maar in 1565 geboren is. Zoowel hij als zijn bruid hebben met duidelijk en fraai schrift hunne handteekeningen in het register geplaatst.

Het klooster van Sinte Catharina, waar HENDRIK DE KEYSER woonde, is dat in de Lange Nieuwstraat te Utrecht. Het was door de St. Jansheeren betrokken nadat zij hun oorspronkelijk convent bij de Catharijnenpoort, dat voor het Vreeburg wijken moest, hadden verlaten.

PETER VAN WILDEREN verbleef in 1591 slechts tijdelijk te Amsterdam.

Dat hij naar Antwerpen teruggekeerd en daar overleden is, bewijst een acte van den Notaris WESTFRISIUS, van 2 Juli 1613, waarbij „ADRIAEN POULSSERT” (PONCAERT, zooals hij zich zelf noemde) gehuwd met SUSANNA VAN WILDEREN en HENDRIK DE KEYSER, gehuwd met BARBARA VAN WILDEREN, MAEYKEN VAN WILDEREN te Antwerpen, hun zuster, machtigen om den boedel van PETER VAN WILDEREN, aldaar overleden, te vereffenen.

Het is dus zeer wel mogelijk, dat HENDRIK DE KEYSER een deel van zijn leertijd te Antwerpen heeft doorgebracht en daar met BEYKEN in kennis is gekomen.

Den 24 October 1591 werd HENDRIK CORNELISZ. DE KEYSER van Utrecht poorter te Amsterdam. Omtrent zijn werkzaamheid in de Amstelstad, eer hij stadssteenhouwer werd, was tot dusverre niets bekend.

Dat wellicht raadpleging der thans ontoegankelijke notarieele protocollen meer licht zou kunnen verschaffen meen ik te mogen opmaken uit het volgende uittreksel door DE ROEVER gemaakt van een acte 13 April 1595 voor den Notaris LIEVEN HEYLINCK te Amsterdam verleden. „DIRCK JANSZ, leerbereyder binnen Amsterdam bestet HENDRICK JANSZ. omme te dienen HENDRICK DE KEYSER, steenhouwer aldaer, voor 3 jaer, ingaende op Amsterdamsche kermis 1594, omme bij HENDRICK DE KEYSER te leeren het steenhouwen, contrefeyten ende alle cyraet te maecken, gelyck een steenhouwer tot synder neeringhe noodich ende van doen heeft. DE KEYSER sal betaelen het eerste jaer 4 st. daegs, het tweede 5 st. daegs, het derde 6 st. daegs, behalven het bier, dat de werckgesellen gewoonlyck syn te hebben. Voor de getrouwe naekomingh verbinden sich DIRCK JANSZ ende BERNDT CUYPERS ter begeerte van JAN HENDRICKSZ, stadsmetselaer, des voorsz. jongen vader.”

Wij hebben hier dus een leerovereenkomst, gelijk zij toen gesloten werd. De stadsmetselaar JAN HENDRICKS is door DE ROEVER, in zijn toelichtingen tot de „Kroniek van Staets” niet genoemd. Hij moet zijn ambt bekleed hebben tusschen December 1594, toen ROEMER GERBRANDTSZ, die sedert 1568 stadsmetselaar geweest was, stierf, en 2 Februari 1595, toen CORNELIS DANCKERTSZ de oude benoemd werd, tenzij men mag aannemen, dat er verscheidene stadsmetselaars te gelykertijd in dienst waren. Dit zou verklaren, hoe JAN HENDRICKSZ nog in April, terwijl de benoeming van DANCKERTSZ reeds in Februari geschied was, stadsmetselaar kon zijn.

De overeenkomst noemt uitdrukkelijk de vakken, die DE KEYSER moest onderwijzen. Naar de tegenwoordige opvatting was de meester dus steenhouwer, beeldhouwer en ornemanist. Zijn latere werken bewijzen, dat hij in elk dier vakken gelykelijk uitmuntte. De leerling kreeg loon, en werd tevens, als de andere gezellen, op bier onthaald.

Waarschijnlijk was DIRK JANSZ een oudere zoon van JAN HENDRIKSZ, en is deze stadsmetselaar vermoedelijk kort nadat de akte werd opgemaakt, overleden. Zijn oudste zoon DIRK en BERNDT CUYPERS zullen dan zijn verplichtingen gezamenlijk overgenomen hebben.

Bij de keur van 14 Augustus 1579 was voor het Metselaarsgild vastgesteld, dat de meester, op een boete van 30 stuivers ten behoeve der armenbus, den leerling moest doen inschrijven den eersten Zondag na den dag der aanneming De Amsterdamsche kermis begon den eersten Maandag na 17 September, St. Lambertus. Den Zondag daarop volgende zal DE KEYSER wel met zijn leerling naar de gildekamer zijn gegaan. In deze Sabbathschennis zag men toen nog geen kwaad. Het duurde tot 21 April 1641, eer de Burgemeesteren den Zondag in Maandag veranderden „synde de Sondagh tot hooringe van Godes heylig woort.”

De broeders van het Metselaarsgild mochten een leerling voor niet korter dan twee jaar in dienst nemen. DE KEYSER heeft zich aan deze bepaling gehouden, doch het maximum van vier jaar achtte hij blijkbaar niet noodig.

In 1498 was voor het Metselaarsgild bepaald: „geen meester en sal enich leer knecht aannemen om te leren min dan twee jairen ende dat in des meesters cost, dat is te weten dat geen poirteren en syn, maer die poirteren syn, die sullen sy mede mogen aannemen twee jairen ende sullen mogen doen hair eygen cost.” Daar HENDRIK JANSZ een poorterszoon was, kwam hij niet bij DE KEYSER in de kost. Alleen over het bier, dat de gezellen naar plaatselijk gebruik kregen, wordt dan ook in de leerovereenkomst gesproken.

Toen HENDRIK CORNELISZ. DE KEYSER 19 Juli 1595 als stadssteenhouwer en beeldsnijder werd beëdigd, kreeg hij tevens een instructie, die in het Groot-Memoriaal te vinden is. Deze instructie spreekt niet slechts van het steenhouwen, maar zegt ook, dat DE KEYSER der stede „modellen, patronen ofte ontwerp selen met alle naerstigheyt, na sijn beste wetenschap” ontwerpen moest.

Er kan dan ook geen twijfel aan bestaan of CORNELIS DANCKERTSZ, stadsmetselaar, en HENDRICK JACOBSZ. STAETS, stadstimmerman, hebben wel medegebouwd, doch DE KEYSER heeft alles, wat tot aan zijn dood door de stad gesticht werd, ontworpen.

Ofschoon DE KEYSER pas in Juli 1595 beëdigd werd, moet hij reeds tegelijk met CORNELIS DANCKERTSZ de Oude 2 Februari van dat jaar in stads dienst getreden zijn. Want 1 November 1595 werd „HENRICK CORN. DE KEYSER, Mr. Beeltsnyder, betaelt twee hondert veertich gl. over drie quartieren jaerwedden, verschenen November XCV”. De jaarwedde bedroeg dus f 320.

Was dit geen hoog bedrag, DE KEYSER had veel bijverdienste. Toen in 1603 van stadswege de erven „buyten St. Thonispoort” verkocht werden, was

Mr. HENDRICK DE KEYSER, beeldtsnyder'' onder de koopers. Erf No. 5 kocht hij voor *f* 754, waarvoor hij 28 Augustus een „custingbrief van 47 gl. 's jaers tegen de penning 16'' gaf. Erf No. 7 kocht hij voor *f* 400, met „custing'' van *f* 25, en erf No. 18 voor *f* 454, met „custing'' van *f* 28-2-8. Borgen waren zijn broeders AERT en JACOB DE KEYSER.

De heer C. H. PETERS heeft in „Oud-Holland'', jaargang 1901, gedeelten der „Resolutien van Burgemeesteren en Oud-Burgemeesteren'', benevens van het „Groot-Memoriaal'' in extenso weergegeven, voor zoover zij op HENDRIK DE KEYSER betrekking hebben.

Daaruit blijkt, dat hij sedert 1606 „belast sijnde met eene geroerde Huysvrouwe en een sware behuyshoudinge'', jaarlijks een extraordinaris wedde van *f* 100 ontving; dat hij met DANCKERTSZ samen in 1607 „over d'oncosten gedaen op een reyse naer London, omme aldaer inspectie te neemen op seeckre wercken'' ruim *f* 197 kreeg; dat zijn wedde in 1607 van *f* 320 op *f* 400 gebracht werd, hij zijn extraordinaris wedde van *f* 100 behield, en „voor eene reyse 100 gulden van zijn extraordinaris moeyte, die hij heeft gedaen van het maecken van diverse patronen so van de kerck, beurs ende anders''; dat hij, voor 1608 „hem sal moeten contenteeren met 400 gl. ordinaris ende 100 extra-ordinaris''; dat 30 April 1610 „Mr. HENDRICK DE KEYSER syn extra-ordinaris van 100 gld. voor dese reyse wert verhoogd tot 200 gld.'' Van het besluit, 14 April 1612 genomen, toen de extra-ordinaris wedde op *f* 400 gebracht werd, geeft de heer PETERS den tekst niet. Hier noemen Burgemeesteren HENDRIK DE KEYSER „steenhonwer en architect''. De heer PETERS, die betoogen wilde, dat DE KEYSER geen architect was, had ons dezen tekst niet mogen onthouden.

Hoe hoog DE KEYSER stond aangeschreven, toont de opdracht voor het grafteeken ter eere van Prins WILLEM I te Delft, welke de Staten-Generaal 12 Februari 1614 hem gaven. Dat dit werk veel van 's meesters tijd vorderde blijkt wel het beste daaruit, dat het pas in Maart 1619 per schuit naar Delft vervoerd werd. In December van dat jaar besloten de Staten, dat de beelden, met uitzondering van de liggende figuur, niet van albast, doch van brons zouden gemaakt worden. Toen heeft JAN AELTEN VAN MEURS, uit Utrecht, die van 1619 tot 1624 aan het hoofd der Amsterdamsche gieterij stond, ze gegoten. Ik vermoed, dat hij met het oog op dit werk is aangesteld en door DE KEYSER werd aanbevolen.

Is HENDRIK DE KEYSER ongetwijfeld een groot kunstenaar geweest, dat hij als practicns niet bij DANCKERTSZ of STAETS achterstond, bewijst een acte uit het protocol van den Notaris P. MATHIJSEN, 8 April 1619 verleden. Daar lezen wij: „Mr. HENDRICK DE KEYSER, Stadsarchitect, verclaert, dat hij reed met WILLEM VAN ROYEN in 1616 naar Nieuwersluys, omme aldaer 't ordonneeren en

te doen stellen een nieuwe soutketel, waarvoor hij de grondt van de oude herbergh heeft afghestocken; dat hij hadde ontboden een meester van Alckmaer omme de soutpannen te maecken op een nieuwe maniere, daer hij HENDRICK de de patronen en d'afteyckening van heeft gemaekt; welcke door recommandatie van GUILIAM VAN NIERENBURG tot Dordrecht, naer Luyck sijn gesonden; waer men echter de patronen niet en con verstaen, zoodat hy self naer Luyck is gegaen; dat hij voor sijn moeyten om de pannen te teyckenen ende de patronen te maecken 20 gl. gekregen heeft".

Zoo zien wij dus DE KEYSER, terwijl hij met belangrijke kunstwerken bezig was, ook zijn aandacht wijden aan het maken van zoutpannen.

Toen „THOMAS CROUS, silversmith tot Delft" den Notaris VAN GEEL aldaar den 23 October 1624 een acte liet opmaken, waarbij hij verschillende goederen overdroeg, werden daarin vermeld; „Van JAN BULLONYA de Schaeckinge van de Sabina (waarschijnlijk een copie van de groep door GIOVANNI DA BOLOGNA te Florence), Cayn ende Abel, ende twee kinderen van was; van M. ANGELO een paert; van WILLEM TETROO (de te Delft geboren WILLEM DANIELSZ. VAN TETRODE, een leerling van GIOVANNI DA BOLOGNA, die te Delft van 1568 tot 1575 een altaar voor de Oude Kerk gemaakt had) een Sater, een Groote Hercules, een albasten Lieven Here, principael (een voornaam werk of misschien een origineel), een Tiger (tijger) ende noch een Bisschop St. Looy (St. Eloy of St. Eligius) principael van steen."

De verzameling bevatte verder van „H. DE KEYSER", behalve „2 perden", „een Orpheus met de hond met 3 hoofden."

Ook verschillende „formen", om afgietsels in te maken waarschijnlijk, waren aanwezig, als van de „Sabina", „Kayn en Abel", „een vrouw die sit", allen van „JAN BELLONY", „een Tiger", „een Bacchus", „een beeldeken dat op een schildpadde sit". een „groote Hercules", een „Leda, plat (reliëf)", een „osse, plat", alle van „TETTERO", en eindelijk „een Apollo", „een annatomy" en „vijf vormen gebakken van steen, plat" van „Mr. H. DE KEISER."

Wij leeren hier dus verschillende werken van HENDRIK DE KEYSER kennen. Reeds vroeger heb ik er op gewezen, dat de meester, vooral in zijn beeld van de Faam op de tombe te Delft, onder den invloed van GIOVANNI DA BOLOGNA heeft gestaan, terwijl ook zijn bouwvormen veel overeenkomst met die der Florentijnen na MICHELANGELO vertoonen. Van een reis, die HENDRIK naar Italië ondernomen zou hebben, is echter nergens sprake. Daarom lijkt het veel waarschijnlijker, dat WILLEM DANIELSZ. VAN TETRODE, die ook architect van den Aartsbisschop van Keulen geweest is, HENDRIK DE KEYSER onder zijn leerlingen heeft geteld. Enkele Vlaamsche motieven in DE KEYSERS architectuur voorkomend

zouden dan door een verblijf te Antwerpen en de studie van VREDEMAN DE VRIES verklaard kunnen worden.

In het protocol van den Notaris S. HENDRIX bevindt zich het testament, dat „d'Eerbare BARBARA VAN WILDERE, weduwe van wijlen HEYNDRICK DE KEYSER, in zijn leven Architect ende Steenhouwer deser stede" 15 November 1621 maakte. Daarin bepaalt zij „dat hare sone PIETER DE KEYSER sal vooruyt hebben, ende behouden, sonder eenighe teghendeelinghe alle de modellen, patroonen, papieren, teyckeningen ende bootseersels, met het gereetschap daertoe behorende, bij sal: HEYNDRICK DE KEYSER, syn vader, nagelaten." Maar zij zondert de navolgende beelden uit: „als van Cupido met de Psyche, het conterfeytsele van zijn Excie den Prince van Oraignen hoog loffelijcker memorie, vijf gebootseerde kinderkens, den Mercurius, een paertken, den Laocoon, drie gebootseerde Anathomiën van Menschen, en 't model van de begraeffenis van de voorsz. zijn Excie van Oraignen". Het is zeker geen gewaagde onderstelling om aan te nemen, dat het paard, en de anatomie, die THOMAS CROUS te Delft in 1624 bezat, dezelfde waren, waarvan in dit testament sprake is. Zij zouden dan verkocht of ten geschenke gegeven kunnen zijn.

Want PIETER DE KEYSER was „gehouden, tot voordeele van den gemeynen huysse, ten effecte te brengen met synen arbeydt de begraeffenisse van de voorsz. Excie van Oraignen tot Delft". PIETER kwam dus vaak te Delft, daar het tot 1624 duurde, eer het gedenkteeken geheel gereed was.

In het voorjaar van 1621 kocht „Mr. HENDRICK, stadsstenhouwer" graf D no. 30 in de door hem ontworpen Zuiderkerk. En reeds 19 Mei daarna werd „HENDRICK DE KEYSER, beelthouwer op de Groenenburgwal" er in bijgezet.

In het testament, dat de weduwe DE KEYSER 15 November 1621 „sieck te bedde leggende" door den Notaris SALOMON HENDRIX liet maken, staat: „Ende alsoo MARIA, haer dochter, is uytgegeven ende ten houwelycke besteedt, sonder dat hare andere kiuderen yet hebben genoten, soo wil ende ordonneert sy testatresse, dat elck van hare ongehuwde kinderen daertegen sullen vergoet worden elc met dryehondert gulden eens; ende in hetgene dat sy testatresse meer sal nalaeten heeft sy genomineert mits desen hare ses kinderen in gelycke portien, te weten MARIA, PIETER, THOMAS, MACHTELGTEN, WILLEM ende HEYNDRICK".

Het gezin had grooter kunnen zijn. Maar den 27 Juni 1594 werd in de Oude Kerk begraven „een kint onder den arm van HENDRICK DE KEYSER"; ook „CORNELIS, zoon van HEINRICK DE KEYSER, stats-steenhouwer en BEYKEN PIETERSdr.", die 25 Maart 1607 in bijzijn van CORNELIS DANCKERTSZ in die kerk gedoopt was, leefde in 1621 niet meer. Een „AELTJE HENDRICKS, uyt de steentuyt" werd 4 Augustus 1618 in de Zuiderkerk begraven.

Den 8 Maart 1592 vermeldt het doopboek der Nieuwe Kerk: „HENDRICK D'KEYSER ende BAYKEN DE KEYSER syn huysfrow ende MARRI ARENTS als peet. Het kint heet MAEICKE.” Den 25 April 1613 werden in ondertrouw opgenomen „NICOLAES STONE van Excester (Exeter) in Engeland, Beelthouwer, 25 j., Groeneburgwal, vertoont vaders consent, geteekent door hem en JOHN BEMP, vicaris te Sydbury, en MAEICKE DE KEYSER, 21 jaar, woont als voren, geassisteerd met Mr. HENRICK DE KEYSER, stadsantychmr. haer vader ende BARBARA VAN WILDEREN haer moeder.”

Deze NICHOLAS STONE is na zijn huwelijk in zijn vaderland teruggekeerd, gelijk een acte van den Notaris GIJSBERTI ons doet zien, welke luidt: „Op huyden den tweeden Februarij Ao. 1616 heeft de eers. CORNELIS KETEL, schilder, synde van Godt almachtich met beroertheyt gevisiteerd ende over sulcks niet kunnende schrijven, voor my onderschr., openbaer notaris binnen Amstelredam, by leven ende sterfven geaffirmeerd, so hy affirmeerde mits desen, hoe waer is, dat hy in den jaere als Mr. NICOLAES STONE, beelthouwer, Engelsman, hier te Amstelredam was gehuwt ende met syn huysvrouwe naer Engelandt vertrock, denselven nagesonden heeft een contrefeytsel, synde een schildery van den ouden Mr. WILLEM CUYR, synde gedestineert omme aldaer aen deszelfs soons soone, mede genoemd Mr. WILLEM CUYR, beelthouwer, te bestellen, ende dat hy affirmant voor 't voorsz. contrefeytsel uyt Londen van voorn. Mr. NICOLAES STONE heeft ontfangen vier ponden sterlinx bedragende in hollants gelt twee en veertich gulden, hem bedankende der goeder betalinge sonder arch of list. In Amstelredam ter oirconde.”

Het schijnt, dat HENDRICK JANSZ, de vroeger reeds genoemde leerling van DE KEYSER, NICHOLAS STONE naar Engeland is gevolgd, althans GALLAND vermeldt een grafteeken voor een zekeren SUTTON, dat zij gezamenlijk hebben gemaakt. Tusschen 1600 en 1640 werd aan de overzijde der Noordzee veel gebouwd, waardoor de Nederlandsche steenhouwers daarheen gelokt werden. De Engelsche bouwwerken van dien tijd hebben menig onderdeel, dat aan Nederland herinnert. Een onderzoek in de Engelsche archieven zou noodig zijn om iets aangaande de werkzaamheid der Nederlandsche kunstenaars aan de overzijde der Noordzee te weten te komen.

PIETER HENDRIKSZ. DE KEYSER beoefende dezelfde kunst als zijn vader. Tusschen 1621 en 1640 was hij de meest bekende beeldhouwer in de Vereenigde Nederlanden. Gelijk wij zullen zien, was zijn roem zelfs over de grenzen van zijn vaderland gegaan. Zijn werk was het grafteeken van WILLEM LODEWIJK VAN NASSAU in het koor der St. Jacobskerk te Leeuwarden, dat van den Admiraal PIET HEIN in de Oude Kerk te Delft, dat van WILLEM VAN NASSAU te Heusden, dat van ERIK STOOP in de Kathedraal te Skara in Zweden.

Als beeldhouwer moet hij nog veel meer werken hebben gemaakt. Wat zijn werkzaamheid als bouwmeester betreft, kan men veilig aannemen, dat hij, met uitzondering van het huis van BALTHAZAR KOYMANS, alles, wat tusschen 1621 en 1633 te Amsterdam is verrezen, heeft ontworpen, zooals het Huis met de Hoofden, dat op de Heerengracht over de Driekoningenstraat, de Oude Luthersche kerk, enz. PIETER blijft hier vasthouden aan den stijl zijns vaders. In 1636 wordt JACOB VAN CAMPEN echter door het stadsbestuur geraadpleegd; na dien tijd zegeviert de Palladiaansehe stijl, die ook in PHILIPS VINGBOONS een aanhanger vindt. Voor de laatste maal is de stijl van DE KEYSER toegepast in 1659, toen de vleugel van het Oost-Indische Huis aan de Hoogstraat werd gebouwd. Het steenhouwwerk is daar geleverd door HENDRIK DE KEYSER, PIETERS jongste broeder, die mogelijk ook het ontwerp, dat zoo geheel afwijkt van alles, wat in dien tijd gemaakt werd, vervaardigd heeft.

„Den 10 Januarius,” zegt het leerlingenboek van het Metselaarsgild van 1616, „neempt aen HENDRICK D'CAYSER voor zijn leerjongen, sijn soon PIETER HENDRICKSZ. D'CAYSER, d' tyt van twee agtereenvolgende jaeren.” Hoe oud deze toen was, wordt niet vermeld. Maar daar hij in een acte van 1647 zijn leeftijd als 52 jaar opgeeft, moet hij in 1595 geboren zijn. PIETER was dus reeds over de twintig, toen hij bij zijn vader in de leer kwam.

Zijn leertijd duurde bijna zes jaar, want in het meesterboek van het Gild staat: „1621. PIETER HENDRICKSZ KEYSER is als gyldebroeder in 't geheel mitsgaeders d' bos int gylt aengenomen, alsoo hy in ons boeck geteeckent staet Anno 1616 den 10 Januarius, op huyden den 3 Novembris 1621.”

De aanstelling van PIETER DE KEYSER als stadsstenhouwer heb ik niet kunnen vinden. Of hij dadelijk zijn vader is opgevolgd, dan wel of hij pas benoemd is na een half jaar, toen hij meester geworden was, blijft dus onzeker.

In 1625, den 8 Augustus, ondertrouwden „PIETER DE KEYSER van Amsterdam, Stadtstenhouwer, weduwnaer van MAGDALENA GEENS, wonende op de Groene Burghwal, en MAGDALENA JACOBS, van Amsterdam, geassisteert met haer zuster CLARA JACOBS, wonende op de Egelantiersgraft.” Deze CLARA JACOBS zou het volgende jaar trouwen met DIRCK AERTSZ. DE KEYSER, PIETERS neef. De beide zusters en haar verwanten worden meestal met den naam INDISCHERAVEN aangeduid.

Burgemeesteren waren zeer met PIETER DE KEYSER ingenomen. Den 12 Januari 1628 „is Mr. PIETER DE KEYSER, stadsstenhouwer, geaccordeert de som van 100 gl., ter insicht van de sware wercken aen de Westerkerck, bij hem gemaect.” Ook de vier volgende jaren ontving hij dit bedrag als extra-ordinaris.

Dat het PIETER ook aan particulier werk niet ontbrak, bewijst het protocol

van den Notaris J. JACOBSZ. Den 11 April 1629 maakte deze een acte op, behelzende de verklaring van hem Notaris en JAN GOOSSENS, steenhouwer te Amsterdam, als goede mannen uitspraak gedaan hebbend in een geschil tusschen PIETER DE KEYSER en LAURENS SWEYS. PIETER had *f* 791 en eenige jaren interest gevraagd, doch hem werd slechts *f* 160 toegewezen en voorts bepaald: „KEYSER zal na hem nemen drye beelden, staende in de Sont, vanwaer sy op syn kosten zullen gescheept ende hierheen vervoerd worden.” Als SWEYS de beelden niet kon leveren zou hij nog *f* 480 hebben te betalen. Hoe de zaak is afgelopen blijkt niet. Den 9 Juni verklaarde PIETER DE KEYSER aan „HANS VAN STEENWINCKEL, K^o Maj. bouwmeester en beeldhouwer” te hebben geschreven, „dat hy soude gaen sien waer de beelden waren en ondersoecken hoeveel onkosten gegemaect soudén moeten worden om afgestooten vingers, handen, enz. bij te maecken”.

Toen in 1630 de erven aan den Kloveniersburgwal, die door het aanplempen van een deel van den Amstel tegenover de Kloveniersdoelen verkregen waren, verkocht werden, kocht PIETER DE KEYSER er een voor *f* 2317, met zijn zwager GERRIT JACOBSZ. INDISCHERAVEN en zijn broeder THOMAS DE KEYSER als borgen.

In 1633 kocht PIETER „een erff met getimmerte daerop staende in de Staelstraet, breet vóór $34\frac{1}{2}$ voet, achter 29 voet 7 dm, lang aen de noordwestsyde 80 voet, aen de suydoostsyde 76 voet, voor 3903 gl., welverstaende, dat de schilderyen van de contrefeytsels van waerdyns, hare kisten ende gereetschappen, mitsgaeders een cas, toebehoorende aen GERBRAND JACOBSZ. GEELVINCK int voorsz. getimmerte vast synde. daeruytgenomen sullen worden, sonder tegenseggen van den coper.” Borgen voor PIETER DE KEYSER waren nu THOMAS DE KEYSER schilder, en DIRCK DE KEYSER, houtkooper, zijn broeder en zijn neef.

Uit een acte van den Notaris LAMBERTI van 25 Juli 1636 blijkt, dat PIETER EMANUELSZ, steenhouwer, (de broeder van ANNEKE EMANUELS, die met THOMAS DE KEYSER GERRITSZ. gehuwd was) van DOMINICUS VAN UFFELEN te Hamburg had aangenomen het maken van een predikstoel met trap; hij draagt de helft van dit werk aan PIETER DE KEYSER over.

Dezelfde notaris maakte 20 September 1636 PIETERS testament. Deze had toen een zoon CORNELIS, wiens moeder MAGDALENA GEENS was. MAGDALENA JACOBSZ had hem drie kinderen geschonken, LIJSBETGEN, HENDRIK en BARBARA.

ADRIAEN THEUNISZ, timmerman, verklaarde 26 Januari 1637 in een acte van den Notaris COCQ, „te quiteeren voor syn vrouw PASSCHIERTJE CARELS” de pretentie welke zij had op PIETER DE KEYSER en op DOMINICUS VAN UFFELEN te Hamburg wegens een predikstoel in de Luthersche kerk, welke pretentie JACOB VAN DER MARCT van haar had overgenomen. PASSCHIERTJE CARELS en

JACOB VAN DER MARCT waren bloedverwanten van ANNEKEN VAN DIJCK, de vrouw van den beursknecht THOMAS DE KEYSER.

Mr. PIETER DE KEYSER, stadssteenhouwer, kocht 5 Augustus 1639, „een erff, gelegen op de Brouwersgracht, breed omtrent 22 voeten ende lang 110 voeten, belend CLAES VAN MEDEMBLICK aen de westsyde ende een straet van 20 voet breedt aen de oostsyde” voor *f* 2400.

De gildebroeders kozen in 1638 PIETER DE KEYSER en WOUTER JANSZ VAN DER SPEET tot overlieden van het Metselaarsgild, en den 16 October 1639 maakte de Notaris LAMBERTI de huwelijksvoorwaarden op van „Mr. PIETER DE KEYSER, bruydegom, weduwnaer van MAGDALEENTGEN JACOBS, geassisteerd door Mr. THOMAS en Mr. WILLEM DE KEYSER, syn broeders, en CATHARINA BEGIJN, weduwe ESAIAS DE LA TOMBE, geass. door SALOMON DE LA TOMBE, haer swager.” Den 22 October daarna werden in ondertrouw opgenomen „PIETER DE KEYSER van A., wednr. van MAGDALENA JACOBS, wonende op de Brouwersgracht en CATHARINA BEGIJN, van A., wed. ESAIAS DE LA TOMBE, woont in de Runstraet, beyde bewys gedaen.”

Den 17 Februari 1624 was „ESAIAS DE LA TOMBE, van Aecken, out 25 jaren, geass. met LOWY DE LA TOMBE, syn vader”, met „CATHARINA BEGIJN, out 19 jaer, geass. met haer moeder CATHARINA JORIS” ondertrouwd. ESAIAS was een broeder van SALOMON, die met PIETERS tante LYSBETH DE KEYSER gehuwd was, want 12 Juni 1636 assisteeren zij „DANIEL DE LA TOMBE, van Amsterdam, out 22 j. geen ouders hebbende”, als „oomen” bij zijn ondertrouw.

Den 15 Februari 1641 besloot de Oud-Raad om te onderhandelen met PIETER DE KEYSER, stadssteenhouwer „over den aencoop van syn huys en erff by 't Staelhoff, en dat van den smit daarnaest, omme tot een Staelhoff voor de verwerye van de saeyen te worden gemaect.”

In 1645, den 7 Mei, maakte de Notaris A. LOEFF een acte op, waarin „JAN CARSTENSZ, Mr. Steenhouwer, verclaert, ten versoecke van PIETER DE KEYSER, Stadtsmeester Steenhouwer, dat HENDRICK ROGIERS, alias Henck de Brabander, die een goed werckman was, aen 't werck van de Haerlemmerdijck, door hem aenghenomen vijff jaer geleden, met ander werckvolck 4, 4½ en 5 gl. daegs heeft verdient.”

Het blijkt niet, wat de aanleiding tot deze verklaring geweest is. Werd PIETER er van verdacht de stad hogere loonen in rekening te brengen. dan hij uitbetaalde? Wat hiervan zij, op een lijst van de ambtenaren in dienst van Amsterdam, in het najaar van 1645 opgemaakt, vinden wij PIETER DE KEYSER niet meer.

Als een welgesteld man kon PIETER DE KEYSER zich terugtrekken. Toen

de Notaris LAMBERTI 12 October 1648 zijn testament maakte, woonde hij „bij de vleugels van de Brouwerssluis.” Behalve de kinderen van MAGDALENA GEENS en MAGDALENA JACOBS worden nu ook genoemd MAGDALEENTGEN, PIETER en MARIA, als kinderen van CATHARINA BEGIJN, die van ESAIAS DE LA TOMBE reeds twee dochters CATHARINA en CORNELIA had.

PIETER DE KEYSER was eigenaar van verschillende huizen, waarin hij gedurende den lateren tijd zijns levens een winstgevenden handel schijnt gedreven te hebben. Als steenhouwer wordt hij in 1657 voor het laatst genoemd.

PIETER DE KEYSER, van de Brouwersgracht, werd 7 December 1676 in de Noorderkerk begraven. Eene acte van den Notaris OLI zegt, dat CATHARINA BEGIJN, weduwe PIETER DE KEYSER, den 30 Januari 1677 „verkoopt het huys aen de Noortsyde van de Brouwersgracht, daer sy in woont.” Zij verhuisde toen en vestigde zich in een ander huis op de Brouwersgracht, haar toebehoorende, „naest HENDRICK DE KEYSERS weduwe”, waar zij tot 1680 bleef. In 1684 overleed CORNELIS DE KEYSER, haar stiefzoon, die 21 November 1644, oud 21 jaar bij zijn vader als leerling was gekomen „om 't steenhouwen te leeren voor den tijd van twee achtereenvolgende jaeren”. De toestand van CORNELIS' boedel was niet gunstig; maar CATHARINA BEGIJN wilde hem niet verwerpen, doch voldeed alle schulden. In 1694, den 7 Februari overleed zij in den ouderdom van 86 jaar ten huize van haar dochter MAGDALENA, die met den makelaar GERRIT NOPPEN gehuwd was. Haar nalatenschap vertegenwoordigde een aanzienlijk bedrag.

Heeft PIETER HENDRIKSZ DE KEYSER als beeldhouwer bij zijn tijdgenooten veel naam gehad, doch heeft het nageslacht hem vergeten, zijn broeder THOMAS HENDRIKSZ DE KEYSER is als schilder door tijdgenoot en nageslacht evenzeer geroemd.

Hij is als steenhouwer begonnen en als steenhouwer geëindigd. Zijn werkzaamheid als schilder duurt slechts tot 1640; als hij na dien tijd het penseel nog eens ter hand neemt is dit een hooge uitzondering.

In het leerlingenboek van het Metselaarsgild staat: „1616, den 30 Januarius neemt aen HENDRICK D'CAYSER voor zijn leerjongen syn soon THOMAS D'CAYSER voor d'tijt van twee jaeren”.

THOMAS eerste schilderij is van 1619. In 1626 leverde zijn kunst hem reeds zooveel op, dat hij aan trouwen kon denken. De huwelijksvoorwaarden van „THOMAS DE KEYSER, bruygom, geass. door PIETER DE KEYSER, syn broeder ende AERT DE KEYSER, syn oom ende WILLEM VAN ROYEN, syn neeff” en „MACHTELT ANDRIES, dochter van ANDRIES FREDERICKSZ, goutsmit ende MARRITGE BRUYNEN, haer ouders, ende LOEFF FREDERICKSZ, haer oom” werden

1 Juli 1626 door den Notaris MATHIJS opgemaakt. De bruid bracht f 1650, de bruidegom f 1200 in.

En 5 Juli 1626 werden in ondertrouw opgenomen „THOMAS DE KEYSER van A., out 29 jaer, schilder, geen ouders hebbende, geassist. met PIETER DE KEYSER, syn broeder, woont op de Breestraet & MACHTELTIE ANDRIES, van A., out 25 jaer, geass. met ANDRIES FREERIXSZ, haer vader ende MARYKE BRUYNEN, haer moeder, woont op de Vygendam”.

Den 15 April 1627 vermeldt het doopboek van de Oude Kerk, dat gedoopt werd ANDRIES, zoon van THOMAS DE KEYSER en MACHELTE ANDRIES, in bijzijn van PIETER DE KEYSER en GRIETGEN VREDERIX.

THOMAS DE KEYSER was een Arminiaan, want hij komt in 1628 voor onder de onderteekenaars van het request om vrijheid van godsdienst. Zijn schilderen leverde hem nog al wat op, daar hij 23 Januari 1629 voor f 5600 een huis aan de zuidzijde der Leliegracht kon koopen. Kort te voren, 19 Januari 1629, had hij uit een boedel, die over zijn huis in de Breestraet verkocht werd, zich voor f 20 „een bouratte rock” aangeschaft.

In 1630 en 1633 is THOMAS DE KEYSER borg voor zijn broeder PIETER, den 22 Februari 1635 koopt hij op de auctie VAN SOMEREN prenten en een passie van M. DE VOS.

THOMAS DE KEYSER keerde in 1640 tot het steenhouwen terug, waarschijnlijk omdat het schilderen van portretten hem niet genoeg meer opleverde. Den 16 April van dat jaar kocht hij „een erff met getimmert daarop staende, gelegen op de hoek van de Lindegracht, naerder uitgedrukt in de brieven van quyttscheldinge”. Die brieven zijn echter niet meer aanwezig, en daarom blijft het onzeker, welke hoek van de Lindengracht hier bedoeld is.

Uit het feit, dat THOMAS DE KEYSER, blauwesteenverkooper aan REYNTGE ZACHARIAS, weduwe BAREND JANSZ, steenkooper, den 12 April 1642 verkoopt „huys ende erff op de Brouwersgracht, suytzyde, tusschen de Goudsbloemstraet en de Lindengracht, belend de coopster aen de oostzyde en den vercooper aen de westzyde” valt op te maken, dat THOMAS op den hoek der Brouwersgracht, naar de zijde der Goudsbloemstraat woonde. Maar in 1646 vinden wij door den Notaris QUYRIJNS als zijn adres genoemd „eynde van de Lindegracht”.

De notaris vermeldt er bij, dat dit was het huis van THOMAS DE KEYSER als testateur, zoodat vergissing wel niet zal hebben plaats gehad.

Nog geen maand, nadat THOMAS het huis op de Lindengracht gekocht had, vinden wij in het boek van het Metselaarsgild opgeteekend: „Den 14 May 1640 is voor gyldebroeder aangenomen THOMAS D'KEYSER & heeft het gylt & d'bos voldaan na behooren. Steenhouwer.” Zekerheid, dat hier THOMAS

HENDRIKSZ bedoeld is, bestaat niet. Ook THOMAS GERRITSZ, beursknecht, was steenhouwer, en zou als gildebroeder kunnen zijn aangenomen.

Den 15 Augustus 1640 maakte de Notaris BARCMAN de huwelijksvoorwaarden op van „THOMAS HENDRICKSZ. DE KEYSER, wednr. van MACHTELT ANDRIES, woont op de Lindegraft, en AELTJE HEYMERIX, jonge dochter.” De bruid bracht niets ten huwelijk.

In het Weesboek vinden wij: „Den 21 Augusti 1640 heeft THOMAS DE KEYSER, blausteencooper, bewezen sijnen sone HEYNDRICK, out 6 jaeren, daer moeder aff was MACHTELT ANDRIES, voor syn moeders erff de somma van vier duysent gulden eens ende daerboven noch hondert vijffentwintich gulden, hem aenbestorven door 't overlyden van GRIETGEN FREDRIX, syn oude moeye. Ende 't behaechde MARITGEN BRUYNEN, de grootmoeder, ende BRUYN ANDRIESZ, de oom van 't kint.”

Dat THOMAS hier „blausteencooper” genoemd wordt, wijst er misschien op, dat hij geen steenhouwer in den eigenlijken zin was. Maar ook PIETER wordt zoo soms aangeduid, zoodat twijfel mogelijk blijft.

Den 25 Augustus 1640 ondertrouwden: „THOMAS DE KEYSER, van A. weduwnaer van MACHTELT ANDRIES, woont op de Lindegracht & AELTJE HEYMERICKSZ van Deventer, woont als voren, 26 jaer, ouders doot.”

Uit een acte van den Notaris BARCMAN blijkt, dat THOMAS DE KEYSER in 1642 aandeel nam in de lading van een schip met wijn, dat naar Calmar in Zweden ging. De reeder beloofde, bij terugkomst van het schip, steen en hout te leveren. Misschien was het wel de beursknecht, die dus handel dreef. In een acte van 1 October 1642, medegedeeld in „Oud-Holland”, jaargang 1895, wordt „de Eerzame THOMAS KEYSER” nog schilder genoemd; zulk een kunstenaar kan men zich als handelaar moeilijk denken.

In de kwijschelding betreffende het reeds genoemde huis aan de Brouwersgracht, van 12 April 1642, heet THOMAS DE KEYSER »blauwesteenvercooper.” Dat hij en niet zijn neef de verkooper is, blijkt daaruit, dat de borgen genoemd worden „PIETER DE KEYSER, blauwsteenkoper ende WILLEM DE KEYSER, steenhouwer, sijne broeders.”

Als de Notaris QUYRYNS den 15 Februari 1646 het testament van „THOMAS HENDRICKSZ, steenkooper, gehuwd met AELTJE HEYMERIX”, opmaakt, wordt daarin bepaald, dat AELTJE, na THOMAS dood, mag „na sich nemen 3000 gl., ende al haer lyffgoed ende bedde met toebehoren.” Als voogden van den 12-jarigen HENDRIK, de eenige zoon van MACHTELT ANDRIES, worden benoemd PIETER DE KEYSER en SIMON VALCKENAER, goudsmid. Het schijnt, dat THOMAS toen ziek was, en men voor zijn leven vreesde. Doch hij herstelde, en nog in hetzelfde jaar schonk AELTJE hem een zoon, die PIETER genoemd werd.

Den 1 Juli 1654 verscheen voor Schepenen „THOMAS DE KEYSER ende gelied vercoft, opgedragen ende quytgescholden te hebben PIETER DE KEYSER, syn broeder, een erff met getimmerte op de hoek van de Lindegraft, vercoft voor 8000 gl.” Vermoedelijk was dit de steenkooperij, ofschoon hieromtrent geen zekerheid bestaat.

De Notaris LOCK maakte 27 Februari 1655 een overeenkomst op tusschen „EMANUEL DE GEER, Heere van Leustadt, en d'Eersamen THOMAS DE KEYSER ende SYMON ANDRIESZ VALCKENAER”. De zoon van THOMAS, HENDRIK DE KEYSER, was, in dienst van DE GEER, voor drie jaren, die 1 Augustus 1655 zouden zijn afgeloopen, naar Zweden gegaan. In de overeenkomst werd bepaald, dat hij nog drie jaren in Zweden zou blijven, tegen vergoeding van „cost, dranck, reis- ende teercosten”, en een salaris van 200 „ryxdaelders” voor het eerste jaer, 250 voor het tweede jaer en 300 voor het derde jaer.

Dat THOMAS in 1658 nog steenhouwer was, blijkt uit een acte van den Notaris LISTING, waarbij „THOMAS ende HENDRIK DE KEYSER gebroeders”, die het hardsteenwerk van het Oost-Indische Huis hebben aangenomen, overeenkomen, dat HENDRIK het geheele werk zal maken.

Den 25 April 1662 werd THOMAS DE KEYSER, na het overlijden van SYMON BOSBOOM „aengenomen by de Heeren Burghemeesteren tot deser stads steenhouwer”, op een wedde van f 750, met f 50 mantelgeld. Als stadssteenhouwer heeft THOMAS den toren van het stadhuis gemaakt; ook de pedestallen van de beelden op den achtergevel begon hij in 1667, doch bij zijn dood, in de helft van dat jaar, waren zij niet gereed. Den 7 Juni 1667 werd THOMAS bijgezet in het graf D no. 30 van de Zuiderkerk, waar ook zijn vader rustte.

AELTJE HEYMERICKS bleef in geen gunstige omstandigheden achter. De Resolutiën van Thesaurieren zeggen: „Den 10 Augustij 1667 is de wed. van THOMAS DE KEYSER, in sijn leven stadssteenhouwer tot een gratuite gifte toegelegt hondert vijftig gulden.”

In 1670 maakte de Notaris VAN DEN ENDE haar testament. Zij had toen vijf kinderen: PIETER, THOMAS, JUDITH, MACHTELT en BARBARA. HENDRIK, haar stiefzoon, was reeds voor zijn vader overleden. AELTJE HEYMERICKX, weduwe THOMAS DE KEYSER „Lindengraft, westsyde, by de Saterdagsbrug” is 27 April 1691 in een huurgraf van de Noorderkerk begraven.

PIETER THOMASZ. DE KEYSER, haar oudste zoon, ondertrouwde 7 Mei 1677. Het register zegt: „PIETER DE KEYSER, van A., steenhouwer, out 31 jaer, in de Kerckstraet, geassisteerd met zijn moeder AELTIE HEIMERICKS, en CATRINA KLIVER van A., out 24 jaer, op de Breestraat, geassisteert met haer moeder MACHTELT WIJNTIES”.

Den 10 Januari 1680 werd PIETER DE KEYSER als stadssteenhouwer aangesteld. Toen die betrekking werd opgeheven, benoemden Burgemeesteren hem tot portier van de Weesper- en Muiderpoort, opzichter van de „buytengetimmeren” en van het „steen- ende sandwerck.” PIETER werd 6 Mei 1687 in de Zuiderkerk begraven in het graf D. No. 30, bij zijn vader en grootvader.

THOMAS THOMASZ. DE KEYSER, gehuwd met CORNELIA VAN DER KISTE, liet den 2 November 1678 in de Zuiderkerk zijn zoon HENDRIK doopen. Getuigen waren HENDRIK VAN DER KISTE en MARIA HEYMERICKS. Het volgend jaar werd hij ziek, en 2 September 1679 maakte de Notaris DIRCK VAN DER GROE, met zijn nicht EVA DE KEYSER gehuwd, zijn testament. Reeds 19 December 1679 werd THOMAS DE KEYSER „in de Kerckstraet bij de Amstel” naar zijn laatste rustplaats in de Zuiderkerk gebracht. Hij is echter niet in het familiegrat bijgezet doch „in een kerckgraff onder 't portael.”

Den 7 Juni 1680 „compareerde d' eerbare AELTGEN HEYMERICKX, weduwe van THOMAS HENDRICKSZ. DE KEYSER, in zijn leven Mr. Steenhouwer tot Amsterdam, tegenwoordich alhier in den Hage, dewelcke bekende by desen van CORNELIA VAN DER KISTEN, weduwe van THOMAS THOMASZ. DE KEYSER, insgelycx Mr. Steenhouwer tot Amsterdam, haeren soone, nadat haar van den toestand van deszelfs boedel openinge was gedaen, volcomen betaelt te syn van haere legitime portie, haar bij testamente van haeren sone, 2 September 1679 voor Notaris D. VAN DER GROE te Amsterdam gepasseert, besproocken.” De Haagsche Notaris G. DE CRETSEER maakte deze verklaring op, die door den schilder SEBEDEUS VAN DUUVEN als getuige onderteekend werd.

WILLEM HENDRIKSZ. DE KEYSER, de derde zoon van HENDRIK CORNELISZ, wordt gezegd, in zijn jonge jaren naar Engeland vertrokken te zijn. Het is niet onwaarschijnlijk, dat hij met NICHOLAS STONE, zijn zwager en HENDRIK, zijn jongere broeder, daar vele jaren gewerkt heeft en ook gehuwd is. Zijn vrouw heette althans WALBURCH BARCKERT, een naam, die blijkbaar verhollandscht is.

Toen, in 1640, ANTON VAN DIJCK, de hofschilder van KAREL I, het geraden vond, wegens de politieke omstandigheden Engeland te verlaten, heeft ook WILLEM DE KEYSER dit voorbeeld gevolgd. Want het boek van het Metselaarsgild zegt: „Den 13 Augustus 1640 is WYLEM HENDRICKZ. DE KEYSER voor gyldebroeder aangenomen & heeft het gylt & d' bos voldaan na behooren. Steenhouwer.”

Reeds spoedig na zijn opneming in het gild, 18 Januari 1641, kocht „WILLEM DE KEYSER, beelthouwer” een huis „op de Nieuwe Syts Ooster Voorburgwal, daer lendenen van syn CLAES MOYAERT aen de noortsyde, etc.”, voor f 7460. Maar nadat de Notaris HOMMEL de acte had opgemaakt, was de zaak nog niet in orde. Den 9 Augustus 1641 insinueerde de Notaris COOP VAN GROEN, „ten

versoecke van WILLEM DE KEYSER, steenhouwer", den „Maeckelaer CLAES JANSZ. AECKER" de opdrachtsbrieven van het huis te leveren. Die makelaar had er blijkbaar zijn goede redenen voor, dat hij zich niet haastte, want WILLEM bleef in gebreke, de kooppenningen te betalen.

Den 11 September 1642 liet „CLAES JANSZ. AECKER, maeckelaer" door den Notaris DE GRAEF „WILLEM KEYSER, beelthouwer, insinueeren, om ter consignatie te brengen de kooppenningen van het huys aen den Nieuwe Sijts Ooster Voorburgwal."

Toch ontbrak het WILLEM DE KEYSER niet aan werk. In 1643 droeg JOAN POPPEN hem het maken van het steenhouwwerk op voor het huis, dat hij naar VINGBOONS ontwerp op den Kloveniersburgwal tegenover de Oudemanhuispoort liet bouwen. Waarschijnlijk heeft WILLEM ook wel andere werken in dien tijd uitgevoerd.

Over den twist, die WILLEM in 1645 met zijn neef en vakgenoot HUYBERT had, werd vroeger reeds gesproken.

Dat WILLEM DE KEYSER als een zeer bekwaam man bekend stond, blijkt wel het beste daaruit, dat, toen zoo belangrijke werken als de toren der Nieuwe Kerk en het Raadhuis zouden uitgevoerd worden, men hem aan het hoofd der stadsstenhouwerij stelde. „Den 3 December 1647 is WILLEM DE KEYSER aangenomen tot Stadts Mr. Steenhouwer, op een wedde van 1000 gl. en 100 gl. extra-ordinaris, voor dat hij der stadt sal ten dienste staen in de teyckenkonst".

Had tot dusverre PIETER POST het teekenwerk voor JAGOB VAN CAMPEN gedaan, nu werd WILLEM DE KEYSER in staat geacht dien meester te vervangen. Hoe goed hij voldeed wordt bewezen daardoor, dat hij in 1649, 1650, 1651 en 1652 telkens f 200 extra-ordinaris kreeg. Maar toen hij 17 Januari 1653 weer bij den Oud-Raad om f 200 extra-ordinaris kwam, werd zijn verzoek afgeslagen. En den 20 Februari 1653 werd „WILLEM DE KEYSER, stadsstenhouwer, overtuygt van foute begaen door 't veranderen van rekeningen en 't ontfangen van loonen van volck, die niet gewrocht hebben, sijn dienst opgesegd".

WILLEM DE KEYSER was wel een goed kunstenaar, doch een slecht financier. Reeds 20 September 1651 had hij zijn „huys en erve, gelegen op de Nieuwe Syts Oostervoorburgwal tusschen de N. Z. Armsteegh en de Haarlemmersluys" voor 7500 caroliguldens, blijkens acte van den Notaris MOLENSTEEN, aan BENNINGH WIJMA verkocht. Doch dat geld schijnt in 1653 al verbruikt geweest te zijn, want hij verzocht Burgemeesters om onderstand, waarop 12 December van dat jaar „WILLEM KEYSER, gewezen stadsstenhouwer, $\frac{1}{4}$ jaer tractement werd toegelegd".

De niet zeer eervolle wijze, waarop WILLEM DE KEYSER den stadsdienst

moest verlaten, weerhield JACOB VAN CAMPEN, die zijn talent zeer op prijs schijnt te hebben gesteld, niet, hem voor de uitvoering der grafteekenen van TROMP te Delft en VAN GALEN te Amsterdam te gebruiken. Alleen het beitelten der liggende figuren van de zeehelden werd aan ROMBOUT VERHULST opgedragen.

Reeds vroeger heb ik, in mijn studie over JACOB VAN CAMPEN, aangetoond, dat deze meester de ontwerper der beide monumenten is. Dat DE KEYSER een groot aandeel in de uitvoering van het grafteeken voor TROMP heeft gehad, was bekend. Gelijk wij later zien zullen, bezat WILLEM ook „een teyckeningh van TROMP op parkament”. Zijn werkzaamheid aan de tombe voor JAN VAN GALEN blijkt uit een acte, door den Notaris LEUVEN 4 Augustus 1656 opgemaakt. „D'eerbare WALBURCH BARCKERT, huysvrouw van WILLEM DE KEYSER, steenhouwer, verclaert, ten versoecke van den Heer ADRIAEN VAN CUYCK, equipagemeester ter Admiraliteyt alhier, dat in Februarij, synde een Sondag, by haer gecomen is WILLEM HARMENSZ van Tiel, Mr. Smit, vragende haren man of van de ysere balie om het graff van den Capiteyn JAN VAN GALEN, door hem WILLEM HARMANSZ gemaect synde, niet geweest waren 2 bysondere ende differente teyckeningen. waerop haer man antwoorde: neen, datter maer een teyckening geweest was. WILLEM HARMENSZ seyde toen: Meester KEYSER, ghy kondt my daermede wel helpen, verklaerende datter 2 bysondere teyckeningen geweest syn, ende KEYSER: neen, dat kan ick niet doen, also maer één teyckening daervan geweest is ende kan noch sal immer anders verclaeren als de waerheyt is.”

WILLEM DE KEYSER had 11 Juni 1655 een „packhuys off steenhouvery met woning daerboven op de Prinsengracht hoek Elandsstraet” voor *f* 4812 gekocht. en had daar zijn bedrijf voortgezet. Aan SYMON BOSBOOM, die 27 Juni 1653 in zijn plaats als stadssteenhouwer benoemd was, weet hij zijn ontslag. Door den Notaris VAN VLIET liet WILLEM DE KEYSER een acte opmaken, waarin hij den 5 September 1656 verklaarde, dat SYMON BOSBOOM het geld van verschillende steenhouwers wel ontving, doch met een korting van *f* 1.— 's weeks aan die werklieden uitbetaalde. In ditzelfde jaar had DE KEYSER ook verschil met SYMON GOULART over geleverden hardsteen voor een huis aan den Voetangel.

Den 4 Juli 1658 zien wij hem naar den Notaris CAPOEN gaan, die dan boekstaaft: „WILLEM DE KEYSER, out 55 jaeren; JASPER VAN BATEN, out 30 jaeren; ende EVA HULST, weduwe van THOMAS BEUMER, out 47 jaeren, verclaeren ten versoecke van JACOB VENNECOOL: dat salg. JACOB VAN CAMPEN, in syn leven architect ende schilder, woonachtig op Randenbroeck buyten Amersfoort, den requirant een geruymen tydt in sijn dienst heeft geemployeert ende gebruyckt, soo om eenige teyckeningen te maecken als anderszins daer hy d'selve in verscheyde occasien hadde van doen, gevende voor redenen van wetenschap de

twee eersten dat sy meermalen gezien hebben dat hy verscheyde teyckeningen voor VAN CAMPEN heeft gemaect, ende hem, KEYSER, oock ten deele toegebracht om van stadtswege daernaer te wercken, ende EVA HULST, dat sy samen vaeck bij haer hadden gelogeert".

WILLEM DE KEYSER werd in October 1658 failliet verklaard. De Desolate Boedelkamer maakte 29 October van dat jaar den inventaris op van wat zich in het huis Prinsengracht hoek Elandstraat bevond. „Int Voorhuys: een schildery, daerin een offerhande, de lijst swart ende vergult; een slegt Italiaens schildery, sit in swarte lijst; een swarte lijst; een staende clock; een slegte swarte stoel; een vuyren soldertie. In de Binnencaemer: twee slechte beugelstoelen. In de Agtercaemer: een slegte beugelstoel. Op d' Solder: een oosterse kist, een gout-lederen stoel, een vuyre slaepcast; een vuyre tafeltie; een groote moudt; een mantelstock; twee kanneborden; twee oude stoelen; eenige rommeling. In de Steenhouwerij: twee statuen, synde keyzers van Rome, acht pleysterbeeldkens, diverse colommen, platte pilasters, blocken marmer, bentemersteen ende hartsteen, een engel van bremersteen, sittende op een pilaer, eenige gebootseerde antiquiteiten, een gebootseerde tronie ende steenhouwersgereetschap."

In de woning vooral was dus niet veel aanwezig. Een acte, 12 December 1658 opgemaakt door den Notaris DE WINTER, doet zien, dat er heel wat aan den boedel was onttrokken. Die acte bevat een verklaring van THOMAS DE KEYSER, metselaar, 24 jaar oud, van wat hij omtrent den boedel heeft gehoord. Ik vermoed, dat deze THOMAS een zoon van WILLEM was, ofschoon het vreemd lijkt, dat die zoon zijn ouders zou verraden. Maar THOMAS DE KEYSER de schilder was toen 61 jaar, THOMAS DE KEYSER de beursknecht was in 1651 gestorven, terwijl THOMAS THOMASZ. DE KEYSER, de zoon van den schilder niet voor 1647 geboren kan zijn, en hoogstens 11 jaar was, toen de acte werd opgemaakt. Heeft de Notaris zich vergist, en is HENDRIK THOMASZ. DE KEYSER bedoeld, die, in 1634 geboren, toen 24 jaar was, en die sinds 1 Augustus 1658 van zijn verbintenis in Zweden ontslagen was?

THOMAS DE KEYSER dan verklaart, dat hij geweest is ten huize van WILLEM DE KEYSER, steenhouwer, in de Warmoesstraat bij de Vischsteeg en gehoord heeft, dat MACHTELT DE KEYSER en MATHIJS POELEMAN met zijn huisvrouw op last van WILLEM DE KEYSERS huisvrouw uit WILLEMS huis hebben vervoerd: „een contrefeytsel van THOMAS DE KEYSER, sijnde 3 kinderen in een bord; id. id. van HENDRICK ende BARBARA DE KEYSER, in een bord; id. id. van WILLEM DE KEYSER; id. id. van WILLEM ende HENDRICK DE KEYSER ende FREDERICK ANDRIESZ., in een bord; een teyckeningh van TROMP op perkament; een kist met eenige gebootseerde beeltjes van syn vader; schuldboeck ende eenige saecken

van inboedel, ende gebracht in MACHELTS kelder in de Handbooghstraet." Hij verklaart „als voren met MARRETGE LEENAERTS dat WILLEM DE KEYSER voor syn vertreck uyt deser stede verclaert heeft, dat syn winckel ende steenhouvery hem in het geheel was toebehoorende."

Wij vinden hier verschillende familieportretten, door THOMAS DE KEYSER geschilderd, genoemd, die mogelijk nog bestaan, en in de een of andere verzameling herkend zouden kunnen worden. Met de teekening van TROMP is misschien een teekening van de graftombe bedoeld. Wat verstaan moet worden onder de „gebootseerde beeltjes van zijn vader" is niet duidelijk. Was THOMAS de zoon van WILLEM, dan zou bootseerwerk van dezen laatste gemeend kunnen zijn. Maar ook dat het bootseerwerk van WILLEM's vader HENDRIK was is mogelijk.

MACHELDT DE KEYSER is waarschijnlijk WILLEM's zuster, die met LEONARD GEENS in 1623 was gehuwd en die in 1661 overleed. MARRETGE LEENAERTS was dan haar dochter.

WILLEM DE KEYSER vertrok dus in 1658 uit Amsterdam, vermoedelijk naar Engeland. Want blijkens een acte, den 2 Juni 1674 door den Notaris DE VOS opgemaakt, werd de advocaat PIETER VAN DAM gemachtigd „f 307-4-0 te eyschen van Sr. WILLEM DE KEYSER, gewesen steenhouwer binnen Amsterdam, jegenswoordigh wonende tot Londen in Engelandt". Het herbouwen der stad na de groote brand zal WILLEM werk genoeg gegeven hebben.

In 1674 had WILLEM DE KEYSER den leeftijd van 71 jaar bereikt. Hij zal het dus wel niet geweest zijn, die, 26 Juli 1678, als beeldhouwer te Amsterdam gevestigd, blijkens een acte van den Notaris SAS, gemachtigd werd in Den Haag geld te ontvangen voor wat door hem aan het grafteeken van DE RUYTER verricht was, en die 19 Maart 1680 voor den Notaris VAN DER SLIJCK in Den Haag verklaarde den Notaris VAN RIJP te machtigen voor hem op te treden in een geding tegen ROMBOUT VERHULST. Ik vermoed, dat dit WILLEM's zoon, ook WILLEM genaamd, geweest is.

Kan ik het bestaan van THOMAS en WILLEM, als zoons van WILLEM HENDRIKSZ. DE KEYSER, slechts vermoeden, omtrent hun broeder HENDRIK bestaat zekerheid. Den 25 Augustus 1657 toch werden in ondertrouw opgenomen: „HENDRICK DE KEYSER van A., out 23 jaeren, steenhouwer, geassisteert met WALBRECHT BARKERS zijn moeder ende PIETER DE KEYSER syn oom, woont op de Prinsengraft; ende MARIA NACHTIGAEL van Delff, out 27 jaeren, geassisteert met CLAES NACHTIGAEL haer broeder, woont in de Elandstraet." Het trekt de aandacht, dat WILLEM DE KEYSER zijn soon niet „assisteerde", doch door zijn broeder PIETER werd vervangen. Misschien wilde hij liever, na hetgeen voorgevallen was, met de heeren van het stadhuis niet in aanraking komen.

Het was geen gelukkig huwelijk, dat HENDRIK DE KEYSER met MARIA NACHTIGAEL sloot. Want de verwanten van MARIA klaagden reeds het volgende jaar „dat hy syn vrouw qualyck bejement ende in overspel sich verloopt met andere vrouwen”. Dies liet „HENDRICK DE KEYSER, steen- ende beelthouwer”, naar het gebruik van die dagen, den 1 Juli 1658 door den Notaris VAN DER PUT de familie zijner vrouw insinueeren, de lasterlycke uytstroysels in te trecken”.

Ook met een zijner bureu in de Elandstraat had HENDRICK het aan den stok. Den 19 Juli 1658 liet hij door den Notaris TORQUISIUS een acte opmaken waarbij „JAN MELANDER ende GILLIS PARIJS, beyde out omtrent 25 jaer ende steenhoudersgezellen verclaeren ter requisitie van HENDRICK WILLEMSZ. DE KEYSER, steenhouwer, dat sij, den vorigen dag op de Lauriergracht een kannetje bier sittende drinckend, door een komenyhouder, BASTIAEN KICKER uyt de Elandsstraet, wierd geseegd, dat hij wilde, dat de Sweden dit landt al in hadden”. Een zoo weinig vaderlandslievende uiting schijnt HENDRIK geergerd te hebben.

Hij was zeeman geweest, hetgeen zijn ergernis verklaart. In 1659 was hij in het buitenland; ik vermoed, dat hij zijn vader naar Londen heeft vergezeld. Zijn vrouw MARIA NACHTIGAEL was te Amsterdam gebleven. Zij machtigde iemand, om „buytgelden” te ontvangen, „door haer man verdient, toen hy voer ter Admiraliteyt.”

WILLEM DE KEYSER's verblijf in Engeland vóór 1640 is waarschijnlijk. Maar van zijne broeder HENDRIK, de jongste zoon van den vermaarden stads- steenhouwer, weten wij, dat hij vóór 1647 aan de overzijde der Noordzee heeft gewoond.

Het register van het Metselaarsgild zegt: „Den 2 September 1647 is HENDRICK DE KEYSER int gilt genomen, sonder proef, niet in de bos.” Kort na zijn vestiging te Amsterdam, den 5 December 1647, werden in ondertrouw opgenomen: „HENDRICK DE KEYSER, van A., steenhouwer, out 34 jaer, weduwnaer van LYSBETH BELLEMY, woont op de Brouwersgracht ende TRYNTJE FREDERIX van Steenwyck, weduwe van PAULUS JANSZ., woont als voren. Hy de weescamer te kennen. De weescamer is voldaan den 11 December 1647, volgens notulen daervan sijnde”. Die notulen zeggen: „Den 11 December 1647 heeft HENDRICK DE KEYSER bewesen syn dochter DOROTHEA, out 5 jaer, daer moeder aff was LYSBET BELLEMIE, in Engeland overleden, voor haar moeders erf de somma van vierhondert gulden eens, daervoren PIETER DE KEYSER, zijn broeder, hemselven verbond als borg, welverstaende belovende voorsz. vier hondert gulden in toecomende tijden aen de voorsz. dochter te betaelen ende te voldoen”.

Gelijk WILLEM's vrouw wel PARKER en niet BARCKERT zal hebben

geheeten, mogen wij ook aannemen, dat HENDRIK's vrouw BELLAMY en niet BELLEMIE als haar geslachtsnaam heeft gehad.

Den 24 Juni 1652 kocht HENDRIK voor f 5500 een huis en erf „aen de noortsyde van de Brouwersgracht, belent PIETER DE KEYSER aen de oostsyde ende het Comptoir vant Oudesytssittenhuys aen de westsyde”. SIMON JACOBZ. DE VRIES en JAN APPELMAN waren borgen.

Dat HENDRIK DE KEYSER in 1658 het steenhouwwerk voor den gevel van het Oost-Indische Huis in de Hoogstraat maakte, werd reeds gemeld.

Ik meen, dat hij de HENDRIK DE KEYSER is geweest, die, volgens WAGENAAR, de Huiszittenhuisreliëfs, nu in het Rijksmuseum, gebeiteld heeft. Door zijn verblijf in Engeland schijnt HENDRIK langer aan de manier zijns vaders getrouw te zijn gebleven, dan zijne broeders. De gevel van het Oostindische Huis is ook van een dusdanig archaisch karakter, dat wij hier aan HENDRIK als ontwerper zouden denken.

Uit een acte van 27 October 1661, door den Notaris LOEFF opgemaakt, blijkt, dat „HENDRICK DE KEYSER, steenhouwer, out omtrent 50jaer” met „d'Heer LOUYS TRIP op de Beurs gesproken heeft over 't aanbesteden van 't hartsteenwerk aen zijn huys”. Hier heeft DE KEYSER dus naar de teekeningen van VINGBOONS gewerkt.

Het Weesboek zegt: „den 1 July 1664 heeft DOROTHEA KEYSER, met JOHANNES VAN SYLL haren man, bekend vier hondert gulden van haer vader ontfangen te hebben ende daer mede ten volle van haer moeders erff betaelt ende voldaan te syn”.

„HENDRICK DE KEYSER, steenhouwer, van de Brouwersgracht” is 26 September 1665 in de Noorderkerk begraven. Zijn weduwe woonde nog in 1678 in zijn huis, naast dat van PIETER DE KEYSERS weduwe.

Uit het bovenstaande blijkt, dat de naam DE KEYSER aan vrijwel alles, wat in de 17e eeuw te Amsterdam gebouwd werd, verbonden is. Over de werken van HENDRIK DE KEYSER, den stadsstenhouwer, die in 1621 overleed, had de „Architectura Moderna” ons vrij voldoende ingelicht. Zijn oudste zoon PIETER heeft tot 1645 wat van stadswege werd opgetrokken uitgevoerd, en, tot 1636, ontworpen. Ook de oude Luthersche Kerk moet van PIETER zijn. In 1636 wordt JACOB VAN CAMPEN voor de Heiligewegspoort als ontwerper te hulp geroepen, en dan begint de Palladiaansche periode. Behalve de Heiligewegspoort, nu verdwenen, zijn het Accijnshuis aan de Oudebrugsteeg en de noordelijke aanbouw van de Nieuwekerk, waar het Diakenkantoor gevestigd is, daar voorbeelden van. WILLEM DE KEYSER heeft de vroegste werken van VINGBOONS uitgevoerd; in hem zien wij ook den meester, aan wien de toren

der Nieuwe Kerk, en het Raadhuis te danken zijn. Want toen hij in 1647 in stadsdienst trad, werd met die werken juist begonnen, en toen hij in 1653 ontslagen werd, was het Raadhuis zoover gevorderd, dat zijn opvolger SYMON BOSBOOM alleen aan het bovenste deel nog gewerkt kan hebben. THOMAS DE KEYSER, eerst een schilder van beteekenis, werd in 1662 stadssteenhouwer. Hij maakte den toren van het Raadhuis en de andere bekronende deelen. HENDRIK DE KEYSER HENDRIKSZ. eindelijk, die waarschijnlijk tot PIETER, zijn buurman op de Brouwersgracht, in nauwe betrekking stond, heeft het steenhouwwerk van het Trippehuis gemaakt. en is waarschijnlijk behalve met het Oost-Indische Huis, ook met het Nieuwezijds Huiszittenhuis bezig geweest.

Als eenmaal de notarieele archieven der 17e eeuw, waaruit DE ROEVER zulke belangrijke bijzonderheden opdiepte, voor het algemeen toegankelijk worden gesteld, zal er nog veel meer omtrent het geslacht DE KEYSER aan het licht komen. Toch was het nu reeds mogelijk, een vrij volledig overzicht van het leven der voornaamste leden dezer steenhouwersfamilie te verkrijgen.

20 April 1904.

CORNELIS DIRCKSZ. DE KEYSER, "Kistemaker", vestigt zich te Utrecht + 1623 te Amsterdam
× CORN. HUYBERTSdr. VAN NYKERKEN + 1604, zuster van ANTHONY v. NYKERKEN,
rentmeester van het St. Bartholomeus Gasthuis te Utrecht.

AERT CORNELISZ. DE K., "Kistemaker", wordt 1593 poorter te Amsterdam + 1630. × LYSBETH JANS.	GERRIT CORNELISZ. DE K. te Utr., "Kistemaker" 1619 te Amst., + 1624. { HUYBERT, beeldh. × 1618 ANNETJE PIER- TERS HJ, geb. 1592 + 1678. EMANUELS v. DYCK. geb. 1628 portier v.d. Reguliers- zoön van LEON. D. L. T. Hij was schil- der. { JANNETJE, geb. 1614. }	LYSBETH, geb. 1585, × 1613 SALOMON DE LA TOMBE van Aken, geb. 1590, zoön van LEON. D. L. T. Hij was schil- der. { JANNETJE, geb. 1614. }	JANNETJE, + voor 1610, × COEN HERMANSZ, beeldh., die na haar dood her- trouwde met JAPIKJE JANS.	JACOB CORNSZ. DE K., kistemaker + 1625. { DE K., 1. FRED. JANSZ, won., BEYKEN (BARBARA) v. WILDERE (dochter v. PE- TER v. WILDERE te Ant- werpen, + daar voor 1613). H. vestigt zich 1591 te Amst., 1593 was hij daar steen- houwer en beeldsnijder, 1595 bij de stad aangesteld, + 1621. }	DELIAENTJE. HENDRIK CORNSZ. D. K., Stads steenhouwer, geb. 1565, × 1591, toen nog te Utr. won., BEYKEN (BARBARA) v. WILDERE (dochter v. PE- TER v. WILDERE te Ant- werpen, + daar voor 1613). H. vestigt zich 1591 te Amst., 1593 was hij daar steen- houwer en beeldsnijder, 1595 bij de stad aangesteld, + 1621.
CORNEL. DIRK. PIETER. AERT. LISBETH. { MAEYKE of MARIE, geb. 1588, woonde toen Groene- burgwal (waarsch. dus bij de Stads- steenhouwerij) 1613 gingen zij naar Engeland. }	PIETER, geb. 1595, beeldhouwer, maakt het graf van PIET HEIN, 1592, × 1613 WILLEM LODEW. V. NASSAU enz., architect, vooral 1621 - 33, 1616 leerling bij zijn vader, 1621 gilde- beeldhouwer, van Exeter in Eng., geb. 1588, woonde toen Groene- burgwal (waarsch. dus bij de Stads- steenhouwerij) 1613 gingen zij naar Engeland. { 1. × MAGD AL GEENS. CORNELIS, geb. 1623, 1644 leert. bij zijn vader. Hij + 1684. }	THOMAS, geb. 1597, 1616 leerling bij zijn vader, 1619 schilder, × 1626 MACHTELT. dr. van ANDRIES FREDERIKSZ. goudsmid, 1640 „blaeu- steencoper" en in 't metselaarsgild opgenomen × (2) AELTJE HEYMERIX, ond 26 jr., in 1640, 1662 Stadssteenhouwer, + 1667, de wed. + 1691. { UIT 2e huwel. PIETER, geb. 1646, × 1677 CORNELIA v. D. KATRIJNE, geb. 1646, gaat naar Zweden in dienst van LOUYS DE GEER, + voor 1667. Andere kinde- ren jong ge- storven. }	MACHTELT × 1623 LEONARD GEENS.	WILLEM geb. 1603, gaat in zijn jeugd naar Engeland, × WALBURCH BARCKERT, 1640 steenhouwer te Amst., levert 1643 steenhouwwerk aan 't huis van POPPEN op den Kloveniersburgw., 1647 Stads- steenhouwer, 1653 wegens knoeterij ontslagen, maakt voor v. CAMPEN de tombes voor TROMPEN v. GALEN, 1658 failliet, ging daarna naar Londen. { THOMAS? WILLEM, Stads- steenhouwer. 1678? HENDRIK, geb. 1634, × 1657 MARIA CLAESdr. NACHTIGAEL; oneenig huwelijk. Hij schijnt dienst genomen te hebben ter zee. }	HENDRIK, geb. 1613, gaat naar Engeland, 1647 in 't metse- laarsgild. × I. LISBETH BELLE- MIE + in Engeland. 2. (1647) TRIJNTJE FREDERICKX van STEENWIJCK, wed. van PAULUS JANSZ., maakt 1658 den nieu- wen vleugel aan 't Oost Ind. huis. Zijn wed. leetde nog 1678. { (Uit te huwelijk) DOROTHEA, geb. 1642, × JOH. v. SYLL.